

PRISPEVEK ZA DRUGAČNO GEOGRAFIJO MOČI: MIGRACIJA, MOČ IN IDENTITETA V ODNOSU ENE DO DRUGE

Jernej Mlekuž

COBISS 1.01

UVOD

Arthur Miller je o družbi rekel: »Riba je v vodi in voda je v ribi.« Ta na videz banalen stavek, če ga prevedemo v prostorski (oziroma geografski) jezik, bi izgledal približno tako: »Ljudje so v prostoru in prostor je v ljudeh.« Neproblematično, zakoninjeno enodimenzionalno razumevanje prostora, »kot vode, v kateri so ribe«, bo v tem besedilu dobilo svojo protitež. In ni mi težko reči, da to počnem vsaj z rahlim občutkom odpora, ki se nanaša na disciplinarno nadvlado »ljudi v prostoru«. Razumevanje in preučevanje »prostora, ki ga nosimo v sebi«, ni zgolj izzivalno, ekskluzivistično, akademsko... »mešanje megle« (je seveda tudi to), ampak je tudi osnova za razumevanja in preučevanja »ljudi v prostoru«.

David Silbey v knjigi *Geographies of Exclusion* (1995) pokaže, kako neizbežni sta pri oblikovanju prostorov in krajev izključenost in vključenost. Kot izhodišče si postavlja preprosta vprašanja, kot: za koga so kraji, koga izključujejo in kako so te prepovedi oblikovane ter vzdrževane v praksi? Ob boku razumevanja legalnih sistemov in praks socialne kontrole institucij, nadaljuje avtor, zahteva raziskovanje izključenosti s pozicije izključenih tudi razumevanje omejevanja, prisile in prepovedi dejanj. Del problema je torej identificirati oblike prostorsko-socialne izključenosti, kot te občutijo in artikulirajo »vključeni« oziroma izključene skupine ter posamezniki. Kakor koli že, te skupine ali posamezniki so lahko opazovani kot dominantni ali kot podrejeni, odvisno od načina, kako so kategorizirani. Moški in ženska lahko občutita izključenost kot člana manjšinske skupnosti, toda moški je lahko v tej manjšinski skupnosti, v odnosu do ženske v dominantnem položaju. Teh različnih realnosti ni lahko opazovati in opazovalec mora upoštevati, da bo razumevanje socioprostorskih svetov neizogibno omejeno z opazovalčevim ozadjem in perspektivami. Strinjam se z Jane Flax, ki poudarja, da ne obstaja le ena zatiralna realnost, ne obstaja le ena struktura, zasenčena s podobami dominantne kulture, ki naj bi jo odkrili oziroma predstavili. In dodaja:

»Mogoče ima realnost 'neko' strukturo le iz napačne univerzalne perspektive dominantne skupine. To je le do obsega, kjer oseba ali skupina lahko dominira nad vsemi, in tu se bo realnost pojavila kot oblikovana s serijo pravil ali bo oblikovana s privilegirano serijo socialnih odnosov (cit. po Nicholsonu, 1990, str. 5).«

Moj projekt je vsaj v zasnovi podoben Sibleyjeveemu. Prav tako kot Sibley poskušam pokazati, kako je pri oblikovanju prostorov in krajev *moč* neizbrisljiva, oziroma kako odnosi moči oblikujejo pomen krajev. Foucault poudarja, da:

»Cela zgodovina o prostorih ostaja še nenapisana – kar bi bilo ob istem času zgodovina moči (oba od teh terminov sta v množini) – od velikih strategij geopolitik do majhnih taktik habitata (Foucault, 1980, str. 149).«

Pri tem prav tako kot Sibley izhajam iz preprostih vprašanj: za koga so kraji, kdo je v teh v dominantnem in kdo v podrejenem položaju ter kako se instrumentalije moči kažejo v praksi? Pri tem se omejim: moč opazujem v kontekstu migracijskih dogodkov in okoliščin, ali z drugimi besedami, sprašujem se, kako se v kontekstu migracije kažejo odnosi moči v različnih socialnih situacijah, in te povežem z analizo socialne identitete. Ali kot to jasneje in preprosteje uspe opisati Bottomleyju:

»Ta posebni dogodek – migracija – izzove drugačen način življenja... Migracija izzove v objektivnih okoliščinah radikalno spremembo. Migrantje se gibljejo v različnih političnih in ekonomskih sistemih, kjer prihajajo v stik z obstoječimi shemami razumevanja in odnosov moči (Bottomley, 1992, str. 39).«

V prepričanju, da našete vsebine ne prinašajo končnih odgovorov, bom raje poskušal predstaviti nekatere »konkretne« probleme in rešitve teh raziskovalnih zagat oziroma vprašanj, kot pa da bi razpravljaj o »avtoriteti« številnih »velikih« teorij. Prej kot jasno začrtan znanstveni projekt je to besedilo bolj svobodne (gibljive) oziroma interpretativne narave, ki omogoča različna razumevanja nekaterih aspektov (sodobnih) migracij.

Simpatiziranje s pogledom Gregoryja (1994, str. 12), ki pravi, »da je socialna teorija – prav tako kot geografija – 'potujoči diskurz', opredeljen z različnimi izvori in gibajoč se od enega mesta do drugega«, bo torej tudi naše vodilo pri razumevanju nadaljnjega besedila. Metafora potovanja oziroma premikanja bo na tej poti brez vnaprej začrtanega itinerarija naš kompas/GPS. (Zakaj naj bi bile metafore rezervirane le za leposlovje?) Potovanje oziroma migracija nam bo pomenila izziv za vse tisto, kar Donna Haraway (1991) označuje kot »politiko zaprtosti« (oziroma/in kar si nasploh lahko predstavljamo pod to besedno zvezo.)

RAZUMEVANJE/PREUČEVANJE MIGRACIJ

Besedi (migracije) na pot

Bottomley (1992, str. 16) ugotavlja, da se preučevanje migracij kaže kot osrednje v razvoju socialnih znanosti: razumevanje modernosti, razcvet industrializacije, ruralno-urbano gibanje prebivalstva, oblikovanje delavstva iz razreda kmetov – vse predstavljeno v delih »velikih očetov«, kot so Marx, Weber, Durkheim, Simmel itd. Migracija, kot nadaljuje avtor, je tudi centralni aspekt bolj sodobnih vprašanj o postmo-

dernosti, postindustrijski družbi, fragmentaciji delavskega razreda, posledicah neenakega razvoja in prepletenosti političnih, socialnih ter kulturnih sistemov. Bolj kot zgodovinska »teža« migracije, izpostavljena v teh »velikih besedah« Bottomleyja, nas bo v nadaljevanju zanimala migracija kot fenomen, ki (hipotetično) napeljuje k takšnim in drugačnim družbenoprostorskim spremembam, novim razumevanjem in izzivalnim pogledom.

Termin »migracija« je dandanes predmet številnih kritik; preveč enostavno nas lahko zavede z dominantnim instrumentalističnim pogledom na migracijo kot na *enkraten dogodek* (v določenem času in prostoru), izražen v terminologiji makro push-pull modelov ali na vedenjskem nivoju v terminologiji dražljaja in odziva. V obeh primerih je migracija razumljena kot izoliran fenomen in migrantje kot avtomati – mehansko odzivajoči se na sile zunaj njihove kontrole. Nekateri avtorji so tako začeli konceptualizirati migracijo kot »migrantstvo« [migrancy] (glej Chambers, 1994) – kot *popoln oziroma totalen način življenja* – nasprotujoč konvencionalnim konceptualizacijam, kot so na primer »prisilna migracija« ali »ekonomska migracija« (Stepputat in Nyberg Sørnsen, 1999, str. 87).¹

Konec osemdesetih let so nekateri raziskovalci spoznali, da so migrantje – med katerimi so delali – »razvili transnacionalne prakse, ki niso sodile v slovar socialne znanosti (Bash et al., 1995, str. 16).« Iz te in drugih izkušenj je rasla kritika o konvencionalni migracijski teoriji. Osrednja os te kritike je bila, da je konvencionalna migracijska teorija – informirana s strani nacionalnih držav in največkrat tudi servis teh – razumela internacionalne migrante bodisi kot posameznike, ki so se izselili (emigranti), ali kot tiste, ki so se priselili (imigranti). Z namenom preseči ta razkorak – in podkrepilni z empiričnim gradivom – so raziskovalci začeli razumeti migrante kot dele dveh ali več dinamično prepletenih svetov. Torej družbe pošiljateljice in spreje-

¹ Na eni strani se to sodobno razumevanje migracije (oziroma migrantstva), ki je umeščena ali vpeta v tok vsakdanjega življenja, spogleduje s postmoderno (ali postkulturno /glej Rapport, 1999/) »tradicijo«, na drugi strani pa tudi ne moremo povsem zanikati vplivov globalne mobilnosti na sodobno življenje, ki je v obsežni literaturi predstavljena kot »časovno-prostorska zgoznitev« [compression] (Harvey, 1989; Robertson, 1992), »deteritorializacija« [deteritorialization] (Appadurai, 1990), »hibridizacija« [hybridization] (Bhabha 1990), »sinhronost« [synchronicity] (Tambiah, 1989) itd. Iz te perspektive svet ni več razdeljen v mozaik kulturno-teritorialnih segmentov, ampak je povezan s tokovi ljudi, dobrin, denarja in informacij, vštevši najbolj izolirana območja v svetovnem ogrodju interakcij (Rapport, 1999, str. 9-10). Vse se giblje, vse potuje v tem postmodernem svetu in kultura tu ni več izjema. Ta »potujoča kultura« je danes eden izmed glavnih virov kritike prostorsko opredeljenega oziroma zamejenega koncepta kulture. Ta, tako rekoč, neizbežna kritika v tekstih postmodernih avtorjev prinaša dekonstrukcijo razumevanja prostorsko zamejenih, »lokaliziranih« kulturnih entitet; kulture, družbe, skupnosti in prostori iz te perspektive nimajo več ontološkega in epistemološkega primata (Rapport, 1999, str. 7). Kot hudomušno pripomni antropolog Clifford (1992, str. 9), je bilo zelo malo razprave o misijonarskem letalu, ki je pripeljalo antropologa na teren in ki je dolgo povezovalo domačine v tesnem stiku z »zahodnim« svetom. Danes to polje interakcije postaja eno izmed osrednjih vzletnih stez v sodobnem antropološkem (Hastrup in Olwig Fog, 1997, str. 5), geografskem (Harvey, 1989; Haraway, 1991; Massey, 1996 itd.) in nasploh družboslovnem raziskovanju.

malke so začele biti razumljene kot oblikujoče enotno polje analize (Stepputat in Nyberg S, rensen, 1999, str. 87).

Študiji primera

Da se izognem suhoparnemu teoretiziranju, bom predstavil dve antropološki študiji, za katere menim, da lahko oblikujeta zanimiva izhodišča oziroma dialog z nekaterimi pogledi humane geografije, s katerimi se v besedilu tudi sam spogledujem. Pri tem se (preprosto) zagovarjam z izhodiščem Gregoryja (1994), ki pravi, da je geografija preveč pomembna, da bi pripadala zgolj geografom. Prav tako kot Gregoryja nas bo v tem poglavju (in seveda v naslednjih) zanimala geografija kot diskurz in ne geografija kot disciplina.

Študiji, o katerih bo tekla beseda v nadaljevanju, se jasno razlikujeta v potezah, kako je migracijsko raziskovanje zastavljeno in kako so rezultati analizirani ter interpretirani. Toda obe študiji sta si enaki v tem, da poskušata dekonstruirati »standardno« razumevanje migracije (in to počneta na različne načine). Prav tako je potrebno reči, da študiji nista enaki po »vloženem naporu«. In nista bili narejeni, zamišljeni, da bi bili enaki. A obe poudarjata prepletenost in soodvisnost današnjega sveta...

Delo Katy Gardner (1995) *Globalni migrantje, lokalna življenja [Global Migrants, Local Lives]* v primerjavi z esejem, predstavljenim v nadaljevanju, lahko opišemo kot »klasično« antropološko monografijo, »tradicionalno« študijo skupnosti, opravljeno z intenzivnim terenskim delom v vasi na podeželju Bangladeša, kjer je mednarodna migracija (predvsem v Veliko Britanijo v šestdesetih in sedemdesetih letih ter kasneje na Bližnji vzhod) opazovana oziroma preučevana kot izredno močan vir ekonomske, socialne in kulturne transformacije lokalne skupnosti (in z njo posameznikov.) Odkar je dostop do morske migracije postal zelo omejen, se je ekonomsko in socialno razlikovanje med gospodinjstvi, ki imajo dostop do tujih dežel (imajo emigrante), ter med gospodinjstvi, ki tega dostopa nimajo (nimajo emigrantov), izrazito povečalo. Denar, poslan iz tujine, je povečal nakupe lokalnih resursov, lokalne cene pa so se dvignile nad finančne zmožnosti gospodinjstev brez prejemkov iz tujine. Ko je enkrat gospodinjstvo vključeno v migracijo, je sposobno »tekmovati«, medtem ko je za tista gospodinjstva, ki so zamudila priložnost »izvoziti« svoje člane v tujino, nakup zemlje nemogoč. Čeprav sem mednarodno migracijo v tem delu besedila predstavil predvsem kot ekonomsko »pustolovščino«, bomo videli, da prinaša tudi globoke socialne in ideološke vplive na lokalno skupnost.

Članek Finna Stepputata in Ninne Nyberg Sørensen (1999) *Pogajajoče gibanje [Negotiating Movement]* temelji na treh odprtih intervjujih s tremi različnimi »gibljivci« [movers] v latinskoameriškem kontekstu. Pedro, prvi izmed »gibljivcev«, uspe pridobiti zemljo in oblikovati »kooperativo« v »divjini« tropskih nižin Gvatemale, kjer so se kmetje iz višje ležečih predelov države naseljevali v šestdesetih letih. Z namenom uničenja marksističnega gverilskega gibanja, ki je ustrahovalo regijo v se-

demdesetih letih, je gvatemalska vojska leta 1982 izvedla številne »masakre« in tako povzročila, da se je večina prebivalstva izselila iz regije. Pedro je igral pomembno vlogo kot predstavnik »kooperative« v tem begunskem valu na poti v Mehiko, kjer tudi še vodi eno izmed begunskih skupnosti. Zgodba Gilea, izobraženega moškega iz srednjega razreda, govori o »ilegalni« migraciji iz Dominikanske republike v Španijo, kjer med 16-mesečnim bivanjem doživi neprijetno izkušnjo izključitve (s tem, da je s strani Špancev kategoriziran kot tujec in ne kot pravi moški, je kot tujec avtomatično označen kot homoseksualec in je »vržen« v isti koš z Dominikanci iz nižjih razredov.) Ta »huda« izkušnja ga odpelje nazaj v Dominikansko republiko, kjer zaživi »normalno in uspešno« življenje. Migracija zadnje »gibljivke« Marie v Madrid, kjer dela v gospodinjstvem sektorju, je bila predvsem odločitev njene družine. Preko omejitev družinskih mrež, ideologije družinskih obveznosti in kontrole iz Dominikanske republike, kjer živi ta njena otroka, mati samohranilka išče načine, kako ublažiti omejitvam avtoritete družine.

RAZUMEVANJE/PREUČEVANJE MIGRACIJ/ MIGRANTSTVA IN MOČI

Besede moči

Koncept moči je spolzek, težko opredeljiv in s tem, ko se bolj nanaša na odnose kot pa na stvari, je neviden ter je zelo težko objekt neposrednih merenj. Odnosi moči so v naših vsakodnevnih praksah in izkušnjah prav tako globoko utrjeni ter prodorni in ostajajo neopazni in razumljeni kot ukoreninjeni ter neraziskani zaradi ideološke slepote ali zavednega oziroma nezavednega strahu in »nelahkosti« tistega, kar lahko odkrijejo oziroma pokažejo (Pred, 1981, str. 31).

Ali kot moč še bolj »črnogledo« opiše Olsson: »Koncept moči je po naravi dialektično nejasen; moč ne bi bila moč, če ne bi bila težko oprijemljiva. Zato je nemogoče podati jasno in logično definicijo, kaj je to; ko že verjamemo, da smo jo ujeli, spremeni obliko in ponovno izgine (cit. po Predu, 1981, str. 30).«

Tudi zaradi izmuzljivosti ali neoprijemljivosti koncepta moči je besedilo tega podpoglavja bolj interpretativno, kot pa usmerjeno v iskanje kakršnih koli zakonov.

Moč je zelo obsežen koncept in se kaže v različnih oblikah, na različnih nivojih socialnih odnosov. Antropolog Eric Wolf (2001 [1990], str. 383-385) razlikuje med:

- močjo, ki se nanaša na lastnost/sposobnost posameznika kot vplivnost ali zmožnost;
- močjo, proizvedeno v medčloveških odnosih, s poudarkom na sekvencah interakcij in transakcij med ljudmi, ne pove pa nič o naravi arene – polja, kjer se te interakcije odvijajo;
- taktično ali organizacijsko močjo, nameščeno v nagibih usmerjanja in kontroliranja akcij drugih, kar poudarja instrumentalije moči in je uporabna za razumevanje, kako »operacijske enote« usmerjajo akcije drugih z omejeno umeščenostjo;

in strukturalno močjo, ki se naslanja na pritisk družbe – moč, ki ne funkcionira le z okoljem in domenami, ampak tudi organizira, oblikuje okolje samo in oblikuje distribucijo ter smer tokov energije.

Henry Lefebvre, Michael Foucault in Michel de Certeau so med drugim jasno pokazali, da sta prostor in gibanje socialno konstituirana in da gibanje teles skozi prostor vključuje odnose moči. Razumevanje migracij tako ne more biti popolno brez upoštevanja odnosov moči, tako med prostori kot med ljudmi. Odnos med močjo in gibanjem (migracijo) lahko zaznamo vsepovsod. Če smo nekoliko samoreflektivni, nam ni treba potovati daleč, da opazimo ta odnos: kot ugotavlja Clifford (1992, str. 108): »določeni razredi ljudi so kozmopoliti (popotniki), medtem ko ostali domačini ('lokalci') oblikuje ideologijo (zelo *močne*) potovalne kulture.«

Študiji primera

Študija Katy Gardner poskuša povezati koncept moči z migracijo na nivoju gospodinjstev in skupnosti. Njen poudarek na preučevanju skupnosti kot sistemu ekonomskega in kulturnega razlikovanja med gospodinjstvi sloni na »tradicionalni« antropološki perspektivi in zato poudarja pomen oziroma moč struktur. Toda nepošteno bi bilo reči, da vloge posameznika kot aktivnega akterja [active agent] ni v njeni sliki:

»Nacionalne in lokalne ekonomije, organizacije, skupnosti in družine, življenja posameznikov ter socialne mreže, v katere so vpeti, vsi so vključeni. Medtem ko je izkoriščevalska [exploitative] vloga kapitalizma in kolonializma osnova, na kateri temelji zgodovinski razvoj, so migrantje tudi aktivni akterji. Kulture, katere del so, in njihov individualni oportunitizem ter iniciativa vplivajo in oblikujejo poteze mednarodne migracije in niso samo pasivni objekti v silnicah svetovnega kapitalističnega reda. Kar je torej potrebno izpostaviti, je, kako so globalne in lokalne razmere skupaj z iniciativo in oportunitizmom posameznikov sooblikovale zgodovinsko historično migracijo iz Shyeta [območje avtoričine raziskave] (Gardner 1995, str. 36).«

V svoji monografiji vplivov migracije na transformacijo v podeželskem Bangladešu avtorica razvije »geografijo moči«, ki vključuje tako diferencialne moči med kraji in odnose moči med ljudmi. V razmerjih med kraji migracija ponavadi postane metafora za moč in razvoj:

»... za vse, kar je narobe doma,... kar lahko opazimo, je pojav novih osi diferenciacije, osnovanih na dostopu ljudi do krajev. Odnosi moči so vse bolj izraženi v terminologiji prostora [geographically], medtem ko so bili nekdaj izraženi v odnosu do dela in dostopa do zemlje. Kraji niso preprosto izvori dohodkov, so tudi idiomi odnosov moči, načini opredeljevanja posameznikov in gospodinjstev kot bolj sofisticiranih, bolj izobraženih in bolj bogatih od drugih (Gardner, 1995, str. 272).«

Avtorica opazuje odnose moči med ljudmi in pri tem izpostavlja polarizacijo.

Razlikovanje ni le ekonomsko, ampak je povezano tudi s socialnokulturnim pozicioniranjem: medtem ko imajo nekateri ljudje dostop do tujih držav in zunanjih virov dohodkov in moči, ga drugi nimajo. Hannerz (1992) ugotavlja, da so kulturne manifestacije odnosov med centrom in periferijo največkrat posledica odnosov med razredi. »Imeti bogastvo in moč pomeni imeti enostaven dostop do metropol; in skozi posamezen odnos do metropole posameznik vzpostavlja bogastvo in moč v periferiji (ibid., str. 242).«

Tujina (*bidesh*) oziroma dostop do tujih dežel postane nov izvor moči, ki stopi v igro in spremeni pomen tradicionalnih, lokalnih izvorov moči:

»Medtem ko je *desh* [dom, domovina] še vedno osrednja za eno obliko moči, je *bidesh* postal izvor bolj materialistične moči, od katere je sedaj odvisen tudi *desh*. Zato sta tako v Talukpuru dva diskurza, vsak uporabljen v različnih situacijah. V prvem moralnost in duhovnost vplivata na fertilitnost in zato na ekonomski potencial zemlje. V drugem sta duhovnost in ekonomska moč ločeni. *Bidesh* poseduje zadnjo obliko moči. To lahko interpretiramo kot le enega izmed številnih simptomov globalne hegemonije, ideološko dominacijo severnega središča nad njegovimi južnimi periferijami (Gardner, 1995, str. 77).«

Doreen Massey (1996) predlaga ponovno pretehtanje sodobnega časovno-prostorskega pritiska² v terminologiji socialno razlikujočega efekta mobilnosti z namenom, da oblikujemo oziroma pokažemo »politiko mobilnosti in dostopa«. »Zato se zdi, da mobilnost in kontrola nad mobilnostjo izražata in oblikujeta moč. Ni preprosto le vprašanje neenake distribucije, da se nekateri ljudje gibljejo več od drugih in da imajo nekateri ljudje več kontrole od drugih. Gre tudi za to, da mobilnost in kontrola

² Časovno-prostorski pritisk [time-space compression] je po besedah stvaritelja Davida Harveya (1989) »proces, ki je tako revolucionariziral objektivne kvalitete prostora in časa, da smo prisiljeni spremeniti, včasih v zelo radikalnih načinih, naše predstave sveta.« Vsebujoč pogled historično-geografskega materializma Harvey primarno razume časovno-prostorski pritisk kot produkt, kar je Marx (in drugi avtorji iz 19. stoletja) identificiral kot pritisk oziroma silo »uničenja [annihilate] prostora s časom« izpod kapitalizma, oblikovanega s pomeni blagovnih produkcij in akumulacije kapitala. Harvey je poudaril, da je tehtno izbral besedo »pritisk«, »ker je bila zgodovina kapitalizma karakterizirana s hitrostjo v tempo življenja; medtem ko je premagovala prepreke, se včasih zdi, da se je svet zrušil na nas (cit. po Gregoryju, 2001, str. 833).« Harvey usmerja posebno pozornost na načine, v katerih časovno-prostorski pritisk dislocira *habitus*, ki daje socialnemu življenju (negotovo) koherentnost. Ta je povezana s krizo reprezentacije, katere posledice so moteče in zaskrbljujoče. Časovno-prostorski pritisk pod znamenji kapitalistične modernizacije vključuje »slabe slutnje«, »šok«, »občutek propada« in »teror«, ki se prenašajo v »krizo identitete« (cit. po Gregoryju, 2001, str. 834).

Prav tako se časovno-prostorski pritisk nanaša na gibanje in komunikacije med prostori, na prostorsko razširjanje socialnih odnosov in na naše izkušnje vsega tega. Najpogostejše interpretacije omenjenega koncepta razumejo to predvsem kot rezultat dejanj kapitala in naraščajoče internacionalizacije. Iz te perspektive torej čas, prostor in denar vrtijo svet in nas (če že ne svet); kapitalizem in njegov razvoj oblikujeta in determinirata naše razumevanje ter izkušnje prostora (Massey, 1996, str. 238).

nekaterih ljudi lahko aktivno oslabita druge. Različna mobilnost lahko oslabi vpliv že šibkih. Časovno-prostorski pritisk nekaterih skupin lahko zmanjša moč drugih (ibid., str. 240).« Tako vsakokrat, ko uporabimo avtomobil, povečujemo osebno mobilnost in s tem zmanjšamo socialno racionalnost in finančno preživetje sistema javnega prevoza – in s tem tudi potencialno zmanjšujemo mobilnost tistih, ki slonijo na tem sistemu. Ali na primer sposobnost kapitala, da kroži po svetu in se širi, onemogoča lokalnim ekonomijam, da se širijo – tekmujejo za investicije. Kot poudarja Masseyjeva (1996, str. 240, 241), se moramo vprašati, kako naša relativna mobilnost in moč nad mobilnostjo ter komunikacijami pogojujeta prostorsko ujetost drugih skupin. Podobna vprašanja si je v svoji študiji postavljala tudi Gardnerjeva:

»Tukaj gre, kakor koli že, za naraščajočo črto diferenciacije v vasi, med tistimi, ki imajo dostop do *bidesha* in tistimi, ki ga nimajo... Odkar so bile denarne pošiljke iz tujine, izkazujejo velik ekonomski razkorak med *des-hem* in *bideshem*, uporabljene za nakup lokalnih resursov, so dvignili lokalne cene veliko nad zmoglosti tistih brez dostopa do tujih plač. Enkrat, ko je gospodinjstvo uspešno vključeno v migracijo, je ponavadi (toda ne vedno) zmožno tekmovati. Za tiste, ki so zamudili priložnost [da se vključijo v mednarodno migracijo], kakor koli že, je nakup zemlje ponavadi nemogoč. Moč *bidesha* za transformacijo je v tem pogledu iluzorna, saj revni nikoli ne morejo tja.

Prekomorska migracija je torej vplivala na socialno in ekonomsko polarizacijo v Sylhetu, čeprav je v začetku omogočala večjo mobilnost (Gardner, 1995, str. 271).«

Če se povrnem k Wolfovi (2001) »kategorizaciji« moči, diferencial moči med kraji lahko razumemo kot strukturalno moč – moč, ki jo Marx izpostavi, ko govori o moči kapitala, ki razporeja in oblikuje delovno silo (Wolf, 2001, str. 384) in/ali moč, ki je osnova neomarksističnim interpretacijam mednarodne migracije kot izraza neenakomerno razporejene moči med centrom in periferijo. Kot nam pokaže študija Gardnerjeve, odnosi med centrom in periferijo niso izključno hierarhični, ampak obstajajo tudi lokalni izvori moči, ki se pogajajo s centri, prav tako pa obstajajo številne oblike lokalnega ideološkega odpora. Z drugimi besedami, lokalne elite niso (vedno) lahek zalogaj kapitalističnega imperializma; lokalni diskurzi in odnosi moči na lokalnem nivoju lahko delujejo v številnih smereh:

»Na primer religiozni povratak hkrati nasprotuje sekularizirani zahodni hegemoniji in se sam obnaša hegemonično; zato je praksa *pardaha* [zakrivanja obraza] bogatejših žensk tako v funkciji neenakih spolnostnih odnosov (hegemonija moških) kot odnosov moči med ženskami neenakega ekonomskega statusa (hegemonija bogatejših žensk) (Gardner, 1995, str. 18).«

Na drugi strani lahko odnose moči med ljudmi, izražene v sociokulturnem in ekonomskem razlikovanju opazujemo oziroma razumemo kot taktično ali organizacijsko moč; moč, ki kontrolira okolje, v katerem ljudje izražajo svoje potenciale in so v interakciji z drugimi. Nigerijski *Bush* in *Been-tos*, ki ju opisuje Hannerz (1992),

imata zelo veliko skupnega z gospodinjstvi z migranti (*bidesh*) Gardnerjeve in gospodinjstvi brez migrantov (*bideshi nai*), kjer imajo določeni ljudje dostop do tujih dežel in zunanjih virov ter imajo tako možnost napredovanja (*Been-tos*). Drugi, ki nimajo dostopa do tujih dežel in možnosti napredovanja, postanejo asociirani z rustikalno naravnostjo in neznanjem (*Bush*).

Kot smo lahko videli: razlikovanje ni le ekonomsko, ampak tudi kulturno. Kot pokaže Gardnerjeva, odnosi moči so – tudi kot rezultat migracije – neposredno povezani s produkcijo in reprodukcijo lokalne kulture. Da so pomeni hierarhično razvrščeni in kontrolirani s strani določenih skupin, je bilo predstavljeno v delih številnih antropologov, najbolj izpostavljeno pa v delu francoskega sociologa Bourdieua. Socialna struktura – po Bourdieuevi interpretaciji je ta ekonomski razred – usmerja kulturni tok, prej kot kultura oblikuje socialno strukturo (Gardner, 1995, str. 17). Kot pokaže študija Gardnerjeve, se kulturni pomeni neprestano pogajajo in izpodbijajo med tekmujočimi skupinami. Prav tako (oziroma prav zato) sta hierarhija in status v njeni študiji razumljena kot dinamična, njuni pomeni se neprestano pogajajo ter spreminjajo, s tem ko čas teče in s tem, ko se okoliščine ljudi spreminjajo:

»Bitka med različnimi rodovi za višji status kaže na to, da je status prej kot dinamičen neprestano na novo izmišljen. Videno v tej luči, lokalna in družinska zgodovina ne more biti razumljena kot objektivna, ampak kot manipulirana in redefinirana, da ustreza potrebam dominantnih skupin. Tako je vsepovsod po svetu (Gardner, 1995, 144).«

Esej Finna Steputtata in Ninne Nyberg Sørensen (1999) išče oziroma sledi odnosom med avtoriteto, gibanjem in identiteto na primeru treh različnih »gibajočih se« posameznikov. V tej študiji je poudarek na posamezniku kot analitični enoti, njeno ali njegovo gibanje pa je predstavljeno v odnosu do socialno-prostorskih mrež, kjer se posamezniki gibljejo in od koder prihaja moč:

»V konvencionalnih študijah bi bile osebe, ki nastopajo v eseju, opredeljene kot begunci, migrantje ali točneje migrantje povratniki. V našem primeru se bomo izognili tem kategorijam in bomo iskali načine, v katerih so 'gibljivci' [movers] in njihovo gibanje avtorizirani (ali deavtorizirani) skozi pripovedi o njihovi in o prostorski ali socialni mobilnosti drugih (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1999, str. 85).«

Namesto uporabe eksplicitnega koncepta moči avtorja raje uporabljata termin (ali analitično kategorijo) »avtorizacije«, ki vključuje pozornost avtoriteti³ kot legitimnemu dometu moči in na drugi strani avtorstvu. Na eni strani se torej osredotočita na »avtoriziranje drugih (avtorjev poudarek), [to je] oseb in institucij, s katerimi se

³ Avtoriteto lahko označimo kot enega izmed načinov za doseg in posedovanje moči. Drugi pogostejši načini so še: *sila* (tako mentalna kot fizična, nasilna kot nenasilna), *manipulacija* in *prepričevanje* (ter oblikovanje konsenza). Moč je »najlažje« dosežena, če je njen izvor priznan kot legitimen s strani tistih, h katerim je usmerjena. Legitimnost moči je lahko dosežena s sklicevanjem na tradicijo, s karizmo močnejšega/vplivnejšega ali skozi institucionalizacijo in družbene strukture, še posebej tiste, ki se nanašajo na državni aparat (Johnston, 2001, str. 630).

gibanje pogaja (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1999, str. 85). Na drugi strani avtorja opazujeta 'avtoriziranje sebe' (avtorjev poudarek), načinov, v katerih ljudje konstruirajo sebe v terminologiji gibanja in kako opisujejo sebe v posameznih prostorih ter kako sprejemajo nad seboj avtoriteto s predstavljanjem sebe v kontekstualno specifičnih situacijah (ibid., str. 86).«

Če se povrnemo k Wolfu (2001), Steputtatovo in Nyberg Sørensenino »avtoriziranje drugih« poudarja taktično ali organizacijsko moč, nameščeno v nagibih usmerjevanja in omejevanja dejanj drugih, toda prav tako vključuje pozornost na moči, oblikovane oziroma izražene v medsebojnih odnosih, ter na strukturalni moči, ki se naslanja na pritisk družbe. Domet moči institucij, kot sta družina ali država, se kaže in deluje na različnih nivojih socialnih odnosov. Na primeru Gileove neprijetne izkušnje izključitve moči tako lahko opazujemo v medsebojnih odnosih, kjer je izključitev osnovana na razlikovanju med tujci in Španci. Na drugi strani se moč v Gileovem primeru kaže kot taktična ali organizacijska moč, kjer »Španci« izražajo svoje (s strani države oblikovane) potencialne in omejujejo dejanja »tujcev«, in prav tako lahko govorimo o strukturalni moči, ki odslikava strukturalno »težo« politične ekonomije.

Steputtatove in Nyberg Sørensenine »potovalne zgodbe« govorijo o prepletenih, povezanih in hkrati ločenih svetovih. Ideja, da so mobilni subjekti del dveh ali več svetov, ki so dinamično povezani, se zdi priročna za nadaljnje razumevanje odnosov med migracijo in močjo. Kakor koli že, od tu naprej prihaja do razhajanja med pogledi. Razprave o transnacionalni⁴ mobilnosti tako na eni strani poudarjajo, da migrantje ohranjajo razredno, nacionalno ali etnično pripadnost; ta jim omogoča izražanje upora proti globalnim strukturam, ki obkrožajo imigrante (Bash et al., 1994). Druge študije transnacionalne mobilnosti pa kažejo, da gibanje skozi številna socialna polja migrantom omogoča, da ubežijo uradnim kategorijam, ki pripisujejo identiteto (Kearney, 1991). Izkušnje, ki izhajajo iz pripovedi treh migrantov v študiji Steputtata in Nyberg Sørensenove, vendarle sugerirajo, da je transnacionalni prostor spodbijajoč, prostor, ki ne more biti viden kot socialni izenačevalec, ki omogoča vsem mobilnim subjektom enakost oziroma jih izenačuje. In zato tudi ne more biti viden kot oblikovan iz serije praks in diskursov enako uporabljenih od vseh udeležencev v transnacionalnih mrežah:

»Izogibanje omejitev družinskih obveznosti doma in [zaposlitev v] gospodinskem sektorju v tujini sta lahko preprosto razumljena kot znaka zahodne

⁴ Zagovorniki transnacionalizma [transnacionalism] poudarjajo, da nacije in lokalne skupnosti ne morejo biti razumljene kot neodvisne enote. Bash et al. (1994) definirajo transnacionalizem kot » proces, kjer migrantje oblikujejo in ohranjajo razvejane socialne odnose med izvornimi in družbami gostiteljicami.« V tem procesu migrantje »oblikujejo socialna polja, ki sekajo geografske, kulturne in politične meje«, medtem ko ohranjajo številčnost (multiplost) vključenosti, tako v domači kot v družbi gostiteljici. Dejanja, odločitve in identitete transemigrantov so vpete v socialne mreže in odnose, ki jih »simultano povezujejo v dve ali več nacionalnih držav.« Glede na ta pogled sodobne migracije tvorijo »nezamejeno nacijo« [nation unbound], kjer je prostor vpisan na nov način. Migrantje ostajajo člani izvornih nacionalnih držav in ohranjajo ali pridobijo določeno avtoriteto s strani teh držav.

hegemonije [Westernization] in nadvlade evropskih oblik življenja. Take interpretacije kljub temu podcenjujejo »dinamično naravo vezi z domovino (Gardner 1995). V Mariinem primeru se zdi, da s tem, ko se poskuša osvoboditi kontrole družine, na novo vzpostavlja druge vaške vezi v Madridu (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1999, str. 104).«

Pripovedi v študiji Steputtata in Nyberg Sørensenove kažejo, da za razumevanje obsega koncepta moči v teh spodbijajočih, kompleksnih transnacionalnih prostorih ni dovolj opazovati izključno »ozko razumljene« moči in odpora, ampak tudi procese kategorizacije in diskurze razlikovanja ter prav tako konzumacijo, transformacijo in razgradnjo teh procesov ter diskurzov (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1999, str. 86). Kakor poudarita v zaključku:

»Najin pristop naredi analizo avtorizacije in gibanja nekoliko kompleksno: gibanje nasprotuje in/ali oblikuje avtoriteto... Predvsem sva opazovala pripovedovalčeve strategije avtoriziranja, ki povezujejo izkušnje in samo avtoriziranje. Presenetljivo je, kako se trije pripovedovalci/gibljivci trudijo, da prikažejo sebe kot posameznika, ki mu uspe napredovati skozi proces gibanja, kot osebo, ki doseže cilj (od nivoja posameznika do nivoja skupnosti). Toda prav tako je presenetljivo, kako vsi trije reproducirajo pozicije razlikovanja v terminologiji klientskih odnosov [client-relation], razreda in regije... Gileo je dobro izobražen, individualist, moški iz srednjega razreda, ki je preživel in se naučil iz izkušnje migracije, postal močnejši in bolj samozavesten. [Gileo] opisuje Dominikansko republiko kot kraj poštenih, delovnih mož, [delovnih] za dobrobit svojih družin (to je, če vedo, kako to narediti in če so pripravljeni to narediti). Dominikanska republika torej nasprotuje demaskulariziranemu prostoru transnacionalne migracije (Španija), prostoru, kjer so dominikanski moški konstruirani kot »homoseksualci« in dominikanske ženske (zunaj kontrole svojih moških) spremenjene v 'prostitutke' (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1999, str. 105).«

V monografiji Gardnerjeve, ki bi bila v postmoderni terminologiji bolj »prostorsko orientirana/zamejena«, sta *desh* in *bidesh* prav tako fluidni kategoriji, ki sta prej dinamično prepleteni kot pa togi in zamejeni lokaliteti. Na primer razumevanje/preučevanje gospodinjstva Gardnerjeve, osnovanega na razlikovanju med rezidenčnimi, ekonomsko sodelujočimi in lastniškimi [property holding] skupinami, pokaže gospodinjstvo kot skupek odnosov in transakcij, kjer lokacija gospodinjstva postane manj pomembna. Odnosi in kontrola nad resursi lahko transcedirajo oziroma predstavijo lokalnost; dom je lahko prestavljen v tujino. »V tem smislu, le zato ker so gospodinjstva fizično ločena, ne pomeni, da prenehajo biti gospodinjstva (Gardner, 1995, str. 121).« Ta reprodukcija socialnih odnosov je prav tako objektivizirana kot simbolizirana z izmenjavo, ki se odvija med kraji. Ta pomaga utrditi odnose med ljudmi, ki so fizično ločeni, in spaja meje oziroma mejnosti med domom in tujino. Toda to je vse prej kot uravnano; s tem ko se odnosi med kraji in ljudmi neprestano spreminjajo, se (pre)oblikuje tudi narava in vsebina transakcij:

»Izmenjava med kraji naredi veliko več kot reproducira socialne odnose v različni obliki. Kot sem predlagala v predhodnem poglavju, posebne dobrine izražajo pomene o krajih, od koder so prišli, prav tako kot objektivne lastnosti dobrin samih. Potrošnja produktov *deshi* je tudi socialna potrditev spiritualnosti *dеша* in njene sposobnosti, da preživi prebivalce. Na drugi strani dobrine iz tujine povezujejo svoje potrošnike z ekonomsko in politično silo *bidesha*, objekta želje. Dobrine torej nosijo ideje o moči in te ideje se izmenjujejo med ljudmi iz Syhleta in ljudmi preko morja (Gardner, 1995, str. 122).«

Do podobnih ugotovitev je prišel Friedman (1990), ki je pokazal, da je potrošnja vedno dejanje identitete, prenašajoča sporočila o potrošnikovem političnem in ekonomskem mestu v svetovnem sistemu, toda to se kaže na zelo različne načine. Medtem ko požrešna potrošnja risarskih etiket urbano populacijo iz Konga povezuje z (zamišljeno) življenjsko silo moči in vitalnostjo severa, japonski Ainuji trgujejo svojo etničnost za potrošnje drugih; kot Kongovci konzumirajo modernost, Ainuji proizvajajo svojo osebnost [selfhood] (ibid., str. 311). Seveda je proces veliko bolj kompleksen, kot se zdi iz predstavljenih primerov. Na primer, ljudje, ki živijo v favelah Ria, poznajo globalni nogomet kot vsebino žepov svojih hlač in so prispevali nekatere od igralcev; prav tako so množično prispevali h globalni glasbi – dali so sambo in oblikovali lambado, ki jo je v klubih širom zemeljske oble v devetdesetih plesal vsak. In velika večina teh ljudi ni bila niti v centru Ria. Na neki stopnji so zelo veliko prispevali k procesom, ki smo jih imenovali časovno-prostorski pritisk, in na drugi stopnji so popolnoma zaprti v te procese, oziroma so v odnosu do njih v povsem podrejenem položaju (Massey, 1996, str. 240).

Gre torej za zelo kompleksno socialno diferenciacijo, slonečo na stopnjah gibanja in komunikacije in prav tako na stopnji kontrole in vključenosti. Načini, kako so ljudje umeščeni v časovno-prostorski pritisk, so izrazito kompleksni in različni (Massey, 1996, str. 240).

RAZUMEVANJE/PREUČEVANJE MIGRACIJ/MIGRANTSTVA IN MOČI V LUČI OBLIKOVANJA/OHRANJANJA IDENTITETE

Besede identitete

V uvodu smo omenili, da je migracija dogodek, ki (hipotetično)⁵ stoji zunaj vsakdanjega toka družbenega življenja in prisili migrante, da pretrsejo obstoječe katego-

⁵ Številni sodobni avtorji kritizirajo poudarek na izjemnosti/izpostavljenosti migracije; gibanje je namreč za velik del prebivalstva daleč od tega, da bi motilo njihov način življenja, in oblikuje oziroma sestavlja povsem normalen način življenja (Rossaldo, 1998; Clifford, 1992). Clifford (1992) je predlagal, naj bi bilo »potovanje« v ospredju etnografske analize, in kulture naj bi bile opazovane kot »mesta prebivanja in potovanja« [sites of dwelling and travel] (ibid., str. 103).

rije identitete in socialnih odnosov v kontekstu tega dogodka. Manj ortodoksno reče-no, ko se ljudje fizično gibljejo, se premikajo tudi njihove osebne in socialne mejnosti [boundaries]; v tem pogledu migracija vključuje konstanten proces ponovnega izumljanja in redefiniranja. Številne študije so pokazale, da se migracijski dogodki ne dotaknejo samo identitet »gibljivcev«, ampak tudi ljudi, ki ostanejo »doma« (Watson, 1975; Kessinger, 1979; Murray; Gardner, 1995; Paeregaard, 1997; Schwartz, 1997 itd.), in ljudi, ki so »morali dom odstopiti gibljivcem« (Grillo, 1985; Buller in Hog-gart, 1994; Refslund, Sørensen, 1997; Driessen, 1998 itd.). V nadaljevanju besedila bom dodal v obstoječi okvir vprašanje socialne identitete, za katero upam, da nam bo pomagala bolj jasno razumeti odnos med migracijo in močjo. Če se pri tem dotaknem epistemoloških vprašanj, si upam dodati, da je analiza socialne identitete lahko upo-rabno orodje v razumevanju odnosov med konkretnimi modeli vedenja posamezni-kov na eni strani in bolj abstraktnimi koncepti kolektivnega na drugi strani.⁶

Študiji primera

Z namenom, da usmerim diskusijo v zeleno smer, bom uporabil že predstavljeni študiji. Po mojem mnenju ti dve prinašata nekatere zanimive poglede in vprašanja o socialni identiteti v odnosu do migracije in moči. Študiji sta prikladni oziroma priročni, ker se dotikata vprašanj socialne identitete povsem različno. Gardnerjeva se omeji na ljudi, ki so ostali doma, Steputtat in Nyberg Sørensenova se osredotočita na iden-titeto »gibljivcev«; zadnja poudarja *individualno posebno* in prva izpostavlja *kolektivno deljeno (skupno)* itd. Seveda obstajajo še veliko bolj pomembne razlike, o kate-rih nameravam spregovoriti. V obeh študijah igra identiteta pomembno vlogo, čeprav ni vedno jasno izpostavljena. Za začetek najdimo primera, da prikažemo, kakšne obraze kaže identiteta v teh dveh študijah:

»Iz pripovedi dona Pedra in Marie smo se naučili, da so spolnostna, starost-na, razredna, etnična, religiozna in druge identitete definirane ter opredelje-ne v terminologiji mobilnosti z in med nacionalnimi državami. Na drugi strani se tako te identitete pogajajo in so na novo ustvarjene v specifičnem procesu gibanja (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1995, str. 107).«

Avtor nadalje poudarja, da bi morala »koncepta« »potovanja v prebivanju« in »prebivanja v potovanju« zasedati osrednje mesto v kulturnih študijah.

⁶ Odnos med *individualno posebno* identiteto in *kolektivno deljeno (skupno)* identiteto ostaja dokaj nejasen in neraziskan oziroma razumljen kot aksiomatičen. »Kot posledico, celo zelo sofisticirani sociološki argumenti ponavadi ponujajo 'črno skrinjico', kjer naj bi bilo skrito razumeva-nje, kako 'deluje/je delovala' identiteta (Jenkins 1996, str. 19).« Po mnenju Jenkinsa mora teore-tiziranje socialne identitete vsebovati obe (individualno posebno in skupinsko deljeno) v enaki meri. Individualno posebno in skupinsko deljeno sta lahko razumljena kot podobna, če ne po-vsem enaka v pomembnih pogledih, »da je vsak rutinsko povezan, ali boljše, zapleten z drugim; da so procesi, s katerimi sta oblikovana, preoblikovana in spremenjena analogni; in so vsi sami po sebi socialni (ibid., str. 19).«

V študiji Steputtata in Nyberg Sørensenove je socialna identiteta asociirana z gibanjem in tako predstavljena kot *procesualna*, kot aspekt spreminjajoče se organizacije interakcije in vsakdana. Avtorja sta osredotočena na opazovanje, kako identiteta vpliva na interakcijo.

V študiji Gardnerjeve identiteta piše navidez bolj pisano zgodbo. Toda na kratko lahko rečemo, da je njeno preučevanje socialne identitete v veliki meri povezano z vprašanji *statusa in sistema* »socialne klasifikacije« (kategorizacije) in usmerja pozornost na to, kako je identiteta (ali/in razlikovanje) socialno oblikovana. Po Jenkinsu (2000) moramo socialno identiteto razumeti kot interakcijo med (*internim*) *samodefiniranjem* in *definiranjem s strani drugih (eksternim)*, kot simultano proizvedeno med *skupinsko identifikacijo in socialno kategorizacijo*.⁷ Poudarjanje, da je dialektičnost med skupinsko identifikacijo in socialno kategorizacijo ukoreninjena v medsebojnih odnosih, ne pomeni, da sta v specifičnih situacijah obe enako pomembni. »Ena bo najverjetneje dominirala, katera, je največkrat vprašanje diferenciala moči (Jenkins, 2000, str. 97-98).« Torej nas problematiziranje skupinsko-kategoričnega razlikovanja pripelje do vprašanja oziroma centralnosti moči in do politike v procesu ohranjanja in spreminjanja identitete. Tipično za politične kontekste je, da se kolektivne identitete branijo, se uveljavljajo, so napadene in se upirajo. Zato je pristop Gardnerjeve k socialni identiteti tesno povezan z močjo.

Avtorica razlikuje tri (historično) vitalne komponente sistema socialne klasifikacije: kri, zemljo in delo. Predstavimo eno od njih v odnosu do nove komponente, ki naredi sistem socialne klasifikacije veliko bolj kompleksen:

»Kar je jasno, kakor koli že, je to, da je postala migracija vitalen resurs v vasi, zato je osrednje povezana s pridobitvijo zemlje. Odkar so bile finančne pošiljke iz tujine uporabljene za nakup zemlje in zato, ker se je dvignila njena cena, vaško prebivalstvo ni več klasificirano v terminologiji dostopa do zemlje, ampak v terminologiji dostopa do tujih dežel. Ta dihotomija med lastniki zemlje in tistimi brez svoje zemlje sloni na situaciji, v kateri so tista gospodinjstva, ki jih vaščani klasificirajo kot *bideshi* (z migranti) in *bideshi nai* (brez migrantov) (Gardner, 1995, str. 81).«

Gardnerjeva opisuje migracijo kot nov vir moči, ki stopi na oder; dostop do tujih dežel ne omogoča le ekonomskega, ampak tudi simboličnega kapitala:⁸

⁷ Barthovo (1969) razlikovanje med »mejnostjo« [boundary] in »vsebino« [content] (kulturna stvar ali vsebina, ki karakterizira etnično skupino) prinaša širše razlikovanje, ki naj bi bilo začrtano med *nominalno* in *virtualno* identiteto. Prva je *ime* in zadnja je *izkušnja* identitete. Posamezniki si tako lahko delijo enako *nominalno* identiteto, toda ta jim v praksi lahko pomeni zelo različne stvari in ima različne posledice za njihova življenja. To razlikovanje se v nekaterih ozirih prekriva z razlikovanjem kategorija-skupina, toda z njim se vedno ne ujema (Jenkins, 1996, str. 24).

⁸ Bourdiejev (1991, str. 229-231) koncept simboličnega kapitala v pomenu prestiža in socialnega ponosa sestavlja z ekonomskim kapitalom, socialnim kapitalom (različne oblike pomembnih odnosov s pomembnimi drugimi) in kulturnim kapitalom (primarno legitimno znanje) tako imenovane dobrine ali resurse. Pozicije stojijo v odnosih dominacije, subordinacije ali ekvivalence eden do drugega z učinkovitostjo dostopa do dobrin ali resursov, ki so vloženi/zastavljeni v ne-

»... biti emigrant lahko pomeni imeti prav toliko socialne in ekonomske moči, kot posedovati zemljo. Ni samo to, da migracija generira vredne finančne pošiljke iz tujine; prav tako prinese socialni prestiž, znanje, kulturni kapital, da si bil v tujini, in možnost biti patron. Migracija seveda ni edini nematerialni kapital v Talukpurju [kraj avtoričine raziskave]. Tako so dohodki, pridobljeni zaradi uspešnih podvigov v tujini, vključeni v druga področja, ki na drugi strani generirajo politično, socialno in ekonomsko moč. V tem smislu sta ekonomska pozicija in socialna moč neločljivi (Gardner, 1995, str. 130).«

V vsaki družbi so organizirani procesi identifikacije centralni za alokacijo nagrad in kazni, resursov ter porabe, časti in stigme. So v središču socialne konstrukcije, hierarhije in socialne stratifikacije. Zato so vprašanja klasifikacije vedno tudi vprašanja identifikacije (Jenkins, 2000, str. 138, 121).

Kot sem že pokazal v prejšnjem poglavju, sta hierarhija in status v študiji Gardnerjeve razumljena kot dinamična, njuni pomeni se stalno pogajajo, s tem, ko teče čas in s tem, ko se okoliščine ljudi spreminjajo. Spoznanje, da je sistem fleksibilen, ne pomeni, da so lokalne definicije statusa nepomembne ali povsem determinirane z ekonomsko pozicijo. Prej govorijo, »... kako ekonomski proces deluje s kulturnimi kategorijami, ki so stalno redefinirane, da ustvarjajo pomene (Gardner, 1995, str. 147).« Vsak status je lahko postavljen v afekt – vplivan in operacionaliziran v številnih načinih, odvisen od posameznikove vključenosti, kontekstualnih okoliščin in sposobnosti ter zahtev pomembnejših drugih (Jenkins, 2000, str. 136, po Mertonu, 1957). Študija Gardnerjeve pokaže, da so odnosi moči ključni za status:

»Ni mi lahko opisovati lokalne ideologije kot hierarhije 'napačne zavesti', toda strinjam se, da morajo biti status in njegove definicije analizirane v terminologiji moči med skupinami. Ni presenetljivo, da so bogati tisti, ki propagirajo razlikovanje med *bhala* in *chhoto* [rodovnimi skupinami], kar jim omogoča ohranjanje njihovih pozicij. Ti imajo tudi moč, da spremenijo svojo klasifikacijo, če je to potrebno. S tem ko se spremeni sreča gospodinjstva in ko se pridobi bogastvo, se lahko poustvari njegova zgodovina ter dediščina, čeprav bo zato moralo preteči nekaj desetletij. Medtem ko novi uspešnejši pridobijo moč, da manipulirajo s svojo preteklostjo in sedanostjo ter predstavljajo sebe kot *bhala*, se tisti, ki so se po ekonomski hierarhiji premaknili navzdol, sklicujejo na svoje pripadanje višjemu *gusthi* [rodovni skupini], če ga imajo, z namenom podpore, ki jo ta prinaša (Gardner, 1995, str. 137).«

Revnejši in/oziroma nemigrantje, brez pripadanja pravi sorodstveni skupini, so povečini izključeni iz te igre neprestanega oporekanja in redifiniranja. Gardnerjeva prav tako pokaže, da obstajajo številni izvori dominacije in številne oblike konfor-

varnosti na »polju« [field]. (»Polje« je v Bourdiejevem besednjaku strukturiran sistem socialnih pozicij, okupiranih s strani posameznikov ali institucij in je prav tako sistem sil, ki obstajajo med temi pozicijami; »polje« je v terminologiji odnosov moči strukturirano navznoter (interno) (Jenkins, 1999, str. 85).

mizma (in/ali odpora), in z Bourdieujevo (1991) pomočjo lahko rečemo, da so vsi neposredno povezani s simbolizacijo kolektivnih identitet.⁹ Produkcija in reprodukcija (različnih) religioznih simbolov je le eden izmed številnih primerov simbolizacije kolektivnih identitet v študiji Gardnerjeve:

»Lokalni pir [muslimanski svetnik, sveti mož] se ni preprosto pojavil iz oblakov dima. Zatorej so bili nekateri transformirani in sedaj razglašajo nova sporočila internacionalnega purizma, toda z lokalnimi idiomi. Drugi ostanejo mistiki; njihovi kulti izražajo odpor proti purističnemu islamu, ki dominira, toda izkazujejo tudi kulturno marginalizacijo revnejših in skupin nižjega statusa. Kot smo videli, nas kulti *pira* lahko veliko naučijo o neenakosti v Talukpurju in o njenem odnosu do migracije (Gardner, 1995, str. 269).«

Kakor koli že, individualne in kolektivne identitete so vedno simbolično oblikovane in so (zagotovo) stvar simbolične kategorizacije.¹⁰

V študiji Steputtata in Nyberg Sørensenove lahko prav tako opazimo »moč« socialne kategorizacije, ki spremlja proces gibanja. Gileova težka izkušnja to jasno predstavi:

»Zagotovo ne bom nikoli več zapustil Santa Dominga in ne bom odšel nikamor drugam. Nikoli ne bom šel nazaj, da se bom počutil tujca. Tam [v Španiji] so bile osebe, ki so zame *frankisti*. Ko sem delal, so stali za mano in govorili. Govorili so: 'Ti prekleti tujci, ti so vsi homoseksualci (*estos extrajeros del diablo, maricones todos*)', ali razumeš? In to te je udarilo vsak dan; vedel si, da nisi zaželen, kamor koli si šel.« (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1999, str. 98)

Gileov primer kaže na to, da so nekateri ljudje, nekatere skupine v dominantnejšem položaju, da oblikujejo svoje identitete in se upirajo vplivom oziroma prisili identifikacije s strani drugih; nekateri – šibkejši – so v slabšem položaju. Jenkins (2000) poudarja, da »socialne identitete obstajajo in so napadene, branjene in alocirane z odnosi moči. Identiteta je nekaj *preko*, s čimer se pojavi napor/prizadevanje in s čimer se oblikujejo zvijače/prevare: začne in konča se v politiki. Tu ne gre le za klasifikacijo posameznikov, ampak tudi za klasifikacijo populacij (ibid., str. 25).« Torej še tako naključna kategorizacija ni brez posledic; kategorizacija ljudi lahko vedno pomeni poseg v njihova življenja.

Gileov primer prav tako kaže, da je stereotipiziranje pomembna lastnost klasifikacije. »Stereotipiziranje, etiketiranje in klasifikacija socialnih kolektivov, četudi v posebni obleki, poenostavlja informacijske tokove o kompleksnih situacijah. Je ekstremen primer splošnega procesa klasificiranja idealne tipizacije (Jenkins, 2000, str.

⁹ Kolektivne identitete niso notranje (interno) homogene in soglasne [consensual]. Se (lahko) spremenijo in se (lahko) razlikujejo od osebe do osebe, od konteksta do konteksta ter (lahko) trajajo naprej. »Brez poudarka na simbolični dimenziji identifikacije – v dodatek/seštevek transakcijskemu in interakcijskemu – to ne more biti popolnoma razumljivo (2000, 1996, str. 111).«

¹⁰ Po Cohenu (1974) je simbolizacija osnova celotnemu procesu institucionalizacije: »socialni odnosi se oblikujejo in ohranjajo skozi simbolične oblike in dejanja (ibid., str. 5).«

122).« Preden so stereotipi kaj drugega, poudarja Sperber, so močni simboli: »simbolični diskurz... je rezerviran za izkušnjo iz minimalnih fragmentov, da vzpostavi maksimum hipotez, ne da bi jih dal na preizkus (cit. po Jenkinsu, 2000, str. 122).« Stereotipi so torej zelo koncentrirani simboli kolektivne identifikacije.

* * *

Za Cohena (1995) je koncept mejnosti [boundary] pojmovan kot osreden v antropologiji: »... točno zato, ker izraža pomen našega dela/namena: razširitev naše omejene zavesti, zato da vključimo zavest drugega (ibid., str. 125).« Avtor jasno razlikuje med »mejo« kot socialnim faktorom [border] in »mejnostjo« kot zavestjo [boundary]. Meje imajo, po Cohenu, nekaj skupnega s taksonomično absolutnostjo antropoloških kategorij in mejnosti z zamegljenostjo in varljivostjo simbolov.

Kearney (1991) opisuje sodobno nacionalno državo kot transnacionalno in ta ima dva pomena. V časovnem pomenu je postnacionalna; v prostorskem pomenu pa izkazuje nove oblike organizacije in identitete. Zamegljenost nacionalnih meja pod razmerami transnacionalizma oblikuje »mejno področje« [border area], »nejasno cono« [ambiguous zone]. V teh mejnih področjih so identitete privzete ali zavržene, obdržane ali zavrnjene. V tem pogledu prej lokalizirane etnije skozi svojo transnacionalizacijo lahko postanejo številne identitete [counter-identities].

Vsi trije »gibljivci« se v študiji Steputtata in Nyberg Sørensenove gibljejo v »mejnih področjih« in ni težko opaziti, da so to nasprotujoči si prostori oziroma območja kulture, moči in/ali odpora:

»V Mariinem primeru se zdi, da so bile s tem, ko se poskuša osvoboditi kontrole družine, v Madridu na novo vzpostavljene druge vaške vezi. Njena zgodba sugerira, da implikacije prečkanja meja za oblikovanje identitete ne morejo biti povezane zgolj s prečkanjem nacionalnih meja. Z nasprotovanjem razširjeni, v Madridu bazirani dominikanski organizaciji (VOMADE), osnovani na specifičnem definiranju dominikanstva, in z ustanovitvijo novega združenja, osnovanega na vaških ženskah in vaških vrednotah, so Maria in ženske, ki so to [združenje] oblikovale, ustvarile načine, kako v tujini ohraniti svojo specifično identiteto (Steputtat in Nyberg S, rensen, 1999, str. 104).«

Jasno je, da se identiteta spremeni le, ko mora biti interakcija vzdrževana, »ko ne vključenost ni praktična opcija (Jenkins, 2000, str. 95).« Jasno je tudi – z Barthovo (1969) pomočjo – da je interakcija čez mejo [boundary] *conditio sine qua non* etnične identitete, da sta njen obstoj ali revizija dialektična procesa kolektivne identifikacije z internimi in eksternimi momentami. »Etničnost je vedno dvosmerna ulica, ki vključuje tako 'druge' kot 'nas' (Jenkins, 2000, str. 98).«

»V teh 'mejnih območjih' stopi v igro vprašanje identitete kot politike na eni strani in/ali identitete kot podedovane na drugi strani – odvija se napet odnos med tema dvema izvoroma. Umeščenost [embodiment] identitete je

vedno stvar situacije. Identifikacija ni preprosto le stvar 'kulturnega materiala', ki je asociiran z vsako specifično identiteto in ki se ponavadi pojavi z namenom, da oblikuje trden kriterij članstva. Identiteta je predvsem stvar mejnega procesa mejnosti [boundary] (Jenkins, 2000, str. 98).«

Olwigova (1997, str. 113, 116) je poudarila, da je prečkanje državnih meja lahko precej nepomembno v primerjavi, na primer, s prečkanjem socialnih mejnosti. Politično prečkanje meje lahko ne vsebuje najosrednejšega aspekta migracij in tudi vsako prečkanje meja ne vključuje nacionalne meje.

Na drugi strani sta Wilson in Hastings Donnan (1998) izpostavila, da je država objekt, katere realnost bo zanikana, če se osredotočimo izključno na njegove dekonstruirane reprezentacije, »in nikjer ni to bolj opazno kot na mejah, kjer je moč države mogočna (ibid., str. 8).« Zato so meje znaki dominantnih domen države:

»Don Pedro in večina beguncev, ki jih podpira gverilsko gibanje, so zavrnilo od vlade avtorizirano vrnitev in so ostali v Mehiki. Pripoved dona Pedra sugerira, da so implikacije prečkanja meje za identitetno produkcijo dojete/občutene kot globoke v primerih, ko je prečkanje meja v kontekstu nacionalnih politik. Za dona Pedra bi to gibanje [prečkanje meje] pomenilo spravo z vlado in z vojsko in to bi zanj pomenilo ponovno rojstvo, biti to, čemur nasprotuje. Če se ne bi zapisal begunskemu odporu in bi se vrnil z drugim imenom [incognito] na 'način armadillo', bi bile posledice minimalne. Dejstvo je, da so se številni begunci vrnil nazaj preko nacionalnih meja, toda niso mogli na novo ustvariti svojih državno-vpisanih naslavljanj [entitlements] (kot državljani) v tem smislu (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1999, str. 96).«

Politične meje so domene spodbijajoče oziroma prerekajoče se moči, kjer se lokalne nacionalne in internacionalne skupine pogajajo z odnosi subordinacije ter kontrole (Wilson in Hastings Donnan, 1998, str. 10). In politične meje so vedno osrednja tema v vsaki diskusiji »nove (i)migracije«. Driessen (1998) je v svoji raziskavi »južne evropske meje« pokazal, kako težnje po kontroliranju meja v reguliranju prebivalstvenih tokov ne operirajo le na političnopravnem nivoju, ampak tudi na nivoju konstrukcij pomenov, kjer so relativno nedolžne interpretacije meja promovirane s strani države neprestano pod pritiskom sprememb izkušenj skupin, ki iščejo vstop. Razumevanja, ki nasprotujejo in/ali transformirajo lokalno in historično zakoreninjene koncepte, kot je na primer biti Španec. Ko je Španija vstopila v Evropsko skupnost, je njena južna meja jasno postala izrazita *evropska* meja; prostorska, politična ter kulturna meja med Evropo in »tretjim svetom«. V istem času so se Španci (in drugi prebivalci Evropske unije) začeli soočati s porastom različnih etničnih skupnosti na svojem teritoriju. Nove notranje mejnosti [boundaries] so postavljene med večinsko in manjšinsko populacijo v Južni Evropi. Torej preoblikovanje in izpostavljanje te meje ni preoblikovalo le ekonomskih in političnih odnosov v širši regiji, ampak prav tako kulturne kategorije, ki ločujejo ljudi na »mi« in »oni.«

Če se povrnemo k socialni kategorizaciji, je klasifikacija prebivalstva kot praksa

države in drugih institucij močno konstitutivna, tako v institucionalnem redu kot v izkušnjah posameznikov v interakciji z drugimi (Jenkins, 2000). Prečkanje političnih meja je lahko v tem pogledu pomemben:

»Z namenom legitimiranja svojega gibanja vsi trije pripovedovalci kažejo na različne registre avtoriziranega diskurza. Diskurz si izposoja avtoriteto, na primer, iz tehnik in besednjaka države ter birokracije. Pripovedi se nanašajo na dokumente, uradne kategorije in organizacije, toda načini, kako so te uporabljene, niso nujno uradno vpisani [prescribed]. Na primer, Gileo in Maria se ne opisujeta [considered] kot ilegalca (ne glede na to, da so njuni dokumenti ponarejeni) (Steputtat in Nyberg Sørensen, 1999, str. 106).«

In če obrnemo sliko, je krog zaključen: sistemi klasifikacije prinašajo pozornost na mejnosti: »... skupin, primerne obnašanja, čistosti, človečnosti, marsičesa (Jenkins, 2000, str. 121).« Zadnja beseda v tem (pod)poglavju pripada Gardnerjevi, ki ni bila povabljen na to potovanje v dežele mej in mejnosti. Ona je prav gotovo veliko globlje kot večina ostalih preučevalcev migracij/gibanja potovala v te dežele:

»Ta potovanja niso preprosto le gibanja skozi prostor. Kot vsa potovanja tudi ta vodijo k izostrenju mejnosti [boundaries], preoblikovanju kulture, skupnosti in duhovnosti ter prav tako k spremembam teritorialne distribucije. Kot smo videli, medtem ko so vsa potovanja fizična, so tudi 'dejanja' predstav/domišljije [imagination], kjer sta dom in destinacija stalno na novo domišljena in zato za vedno spremenjena (Gardner, 1995, str. 35).«

PROTI ZAKLJUČKU: GIBATI, AVTORIZIRATI, IDENTIFICIRATI...

V smislu povzetka ali zaključka: ta kot tudi druga podpoglavja tega dela besedila ne postavljajo dokončnih ločil. Vstopili smo v številne sobe in odprli številna okna; prej smo odprli vprašanja, kot nanje odgovorili. Ali z drugimi besedami, bolj kot cilj je (bila) pomembna pot oziroma potovanje. Žal – s tem mislim na tiste, ki so navajeni poti z vnaprej določenimi itinierariji in cilji – tudi z zaključnim delom tega besedila ne bomo končali tega potovanja.

Če se povrnem k vprašanjem, zastavljenim v uvodu (za koga so kraji, kdo je v njih v dominantnem in kdo v podrejenem položaju in kako se instrumentalije moči kažejo v praksi?) – na katere upam, da sem vsaj delno poskušal pokazati odgovore (ne odgovoriti), se mi zdi potrebno predvsem razjasniti – nekoliko arogantno rečeno – kaj naj sploh razumem pod besedo »kraj«?

Geografi so bili dolgo osredotočeni na problem definiranja regij, pravi Masseyjeva (1996, str. 242) in to vprašanje »definicije« je bilo skoraj vedno zreducirano na vprašanje zarisovanja črt okoli krajev. Taka vrsta mejnosti okoli območij jasno razlikuje med notranjostjo in zunanostjo in je lahko preprost način oblikovanja pozicij med »mi« in »oni« (str. 242).

Ena izmed težav, ki izhaja iz tovrstnih poenostavitev, je obstoječa identifikacija

kraja s skupnostjo. To je sedaj napačna identifikacija, poudarja Masseyjeva (1996, str. 243). Na eni strani skupnosti lahko obstajajo, ne da bi bile na enem, enakem prostoru – od mrež prijateljev, interesov do glavnih religioznih, etničnih ali političnih skupnosti. Na drugi strani so bili in so primeri krajev, ki posedujejo eno »skupnost« v pomenu koherentne socialne skupine, zelo redki. Tudi če obstajajo, v nobenem primeru ne posedujejo enotnega občutka kraja. Ljudje namreč v skupnosti posedujejo različne položaje; skupnosti imajo prav tako notranje strukture. Ženski odnos do krajev – prostorov, skozi katere se gibljejo, krajev srečevanja, povezav od zunaj – je drugačen od moških.

Iz te perspektive imajo kraji številne identitete, ki nikakor *niso* introvertirane, oziroma so njihove »polne« identitete kompleksne mešanice notranjih in zunanjih (koliko sta ta dva pridevnika v teh okoliščinah sploh umestna?) vplivov ter dejavnikov. Nemogoče je razmišljati o Beneški Sloveniji, ne da bi pri tem razmišljali o krajih izseljevanja, od koder je pritekal denar, informacije, ideje... in od koder so se vračali spremenjeni posamezniki, družine, skupnosti... Nemogoče je razmišljati o Beneški Sloveniji, ne da bi pri tem razumeli italijansko imperialistično in nacionalistično zgodovino, ki je »domačine« pošiljala širom državnega teritorija in »nedomačine« vojaške, policaje, učitelje itd. med »domačine«.

Seveda pri tem ne gre le za fizično gibanje in nevidne komunikacije, ampak tudi ali predvsem za socialne odnose, za vse vrste povezav med ljudmi. Vzporedimo jih s temi različnimi izkušnjami časovno-prostorskega pritiska. Dogaja se, da se geografija socialnih odnosov spreminja. V številnih primerih so ti odnosi močno razpotegnjeni čez prostor: ekonomski, politični, kulturni in družbeni odnosi, vsak poln moči in z interno strukturo dominacije ali subdominacije, razpotegnjen čez planet na različnih nivojih, od gospodinjstva, lokalnega do mednarodnega nivoja (Massey, 1996, str. 243, 244).

Iz te perspektive torej lahko postavimo alternativno interpretacijo kraja. Po tej interpretaciji, kar daje kraju svojo specifičnost, ni (le) neka dolga, ponotranjena zgodovina, ampak dejstvo, da je sestavljen iz posebne konstelacije socialnih odnosov, ki se srečujejo in prepletajo na posebnih lokusih. Gre torej za kraje *srečevanja* in *prepletanja*. Namesto razmišljanja o krajih kot območjih z mejami naokoli, si lahko kraje zamišljamo in artikuliramo kot gibanja ter mreže socialnih odnosov in razumevanj, kjer je velik del teh odnosov, izkušenj in razumevanj oblikovan na veliko večji skali, kot kar smo do sedaj razumeli pod besedo kraj, pa naj bo to ulica, regija ali celo kontinent (Massey, 1996, str. 244).

Če v to alternativno interpretacijo kraja vnesemo vprašanje moči, ne moremo spregledati koncepta Masseyjine (1993) »geometrije moči« [power geometry], ki se nanaša na časovno-prostorski pritisk (Harvey, 1989). Kot poudarja Masseyjeva, časovno-prostorski pritisk potrebuje socialno razlikovanje. Geometrija moči se torej nanaša na razlikovanje pozicij posameznih skupin in posameznikov v odnosih do teh tokov, gibanja in medsebojne povezanosti. »To se nanaša ne le na to, kdo se premika in kdo ne, čeprav je to pomemben element, ampak predvsem na moč v odnosu do

tokov in gibanja. Različne socialne skupine imajo različne odnose do te kakorkoli že diferencirane mobilnosti: nekateri ljudje živijo na račun drugih, nekateri so vključeni v te tokove in gibanje, drugi niso, nekateri so bolj na sprejemnih koncih teh kot drugi, nekateri so v te povsem ujeti (Massey, 1996, str. 239).«

Na koncu tega spektra so tisti, ki oblikujejo gibanje in komunikacije in jih v določeni meri s svojimi pozicijami tudi obvladujejo: tako imenovani jet-setters, ki pošiljajo in sprejemajo fakse in elektronsko pošto, držijo v rokah mednarodne konferenčne govore, distribuirajo filme, kontrolirajo novice, oblikujejo investicije, mednarodne finančne transakcije itd. To so skupine, ki služijo na račun procesov časovno-prostorskega pritiska, imajo moč in oblast (ibid., str. 239).

Na drugi strani so skupine, ki se veliko fizično gibljejo, toda njihovi »zaslužki« v teh tokovih so povsem marginalni in so brez moči ter vplivnosti. Tak primer sta v študiji Steputtata in Nyberg Sørensenove (1999) predstavljena ilegalna migranta Maria in Gileo iz Dominikanske republike ali v študiji Gardnerjeve (1995) omenjeni bangladeški ilegalni iskalci dela na Bližnjem vzhodu; torej večina tistih, ki prihajajo iz »napačnih koncev sveta v obljubljene dežele.« Izkusnje prostora in krajev teh so povsem drugačne od prvih.

Seveda je geometrija moči sistem zelo kompleksne socialne diferenciacije, veliko bolj kompleksne, kot se zdi iz predstavljenih primerov. Ta geometrija moči »velike skale« oblikuje ali pogojuje odnose moči na nižjih prostorskih, družbenih in kulturnih nivojih. Kot smo lahko videli v študiji Gardnerjeve (1995) obstajajo številni lokalni izvori moči, ki so v dominantnem položaju na nižjih, lokalnih nivojih in hkrati so v podrejenem položaju do širših tokov in gibanja. Toda prav ta vključenost v globalne tokove in gibanja jim omogoča dominacijo in jim daje moč na nižjih nivojih. Skupnosti, vključene v to »geografijo moči«, kakor jo imenuje Gardnerjeva, imajo tudi svojo interne, hierarhične organizacije. Tako obstoja več (pod)nivojev geometrije moči, ali drugače rečeno, obstajajo številni podsistemi geometrije moči, ki so, kot smo videli v študiji Gardnerjeve, neločljivo povezani s širšimi, globalnimi in hegemoničnimi sistemi geometrije moči, čeprav tem večkrat tudi nasprotujejo.

Pri tem Masseyjeva (1996, str. 238) izpostavlja, da kapitalizem in njegov razvoj nista dovolj za razumevanje naših izkušenj prostora, kot to poudarja časovni-prostorski pritisk. Med številnimi stvarmi, ki jasno vplivajo na naše izkušnje, sta rasa in spolnost. Naše gibanje med deželami ali nočni sprehod po ulicah ni pogojen samo s kapitalom. Raziskava za raziskavo so pokazale, kako je na primer mobilnost žensk omejena s tisočeri načini, od fizičnega nasilja do biti zaljubljena (zaljubljenih pogledov) ali se enostavno počutiti »izločena iz kraja« – ne s strani kapitala, ampak s strani moškega.

Čeprav je dosedanje teoretiziranje o geometriji moči poudarjalo predvsem v Wolfovi (2001) konceptualizaciji predstavljeno strukturalno moč, je ta velikokrat osnova močem na »nižjih« oziroma bolj »antropocentričnih« nivojih socialnih odnosov, kot smo to tudi že deloma omenili, s tem ko smo predstavili geometrijo moči kot sistem zelo kompleksne socialne diferenciacije. Tako se na primer v študiji Steputtata in

Nyberg Sørensenove (1999) Gileova izkušnja izključitve, osnovana na strukturalni moči kot (predvsem) odrazu politične ekonomije, kaže kot taktična ali organizacijska moč, kjer so »Španci« uveljavili svoje (s strani države oblikovane) potenciale in so omejevali dejanja tujcev, in se prav tako izraža na nižjem nivoju kot moč, proizvedena v medsebojnih odnosih, kjer je bila Gileova izključitev oblikovana na razlikovanju med tujci in Španci. Geometrija moči, osnovana na tako imenovani strukturalni moči, se torej odraža na različnih nivojih socialnih odnosov.

Sibley (str. 77) poudarja, da je obseg prostorov, ki naj bi bili v interesu humanega geografa, usmerjenega v raziskovanje odnosov moči, nekoliko širši od tistega, ki je konvencionalno oblikoval geografov teren. Sibley posebej izpostavi, da so osebni prostor, definiran z jazom [self], in intimni prostori doma integralni elementi socialnega prostora. Ti privatni prostori so povezani z javnimi prostori geografije – so recipročno oblikovani – in proces recipročnega oblikovanja omogoča razumevanja, kot je na primer zavračanje različnosti v lokalnih skupnostih.

»Iz tega alternativnega razumevanja krajev in prostorov tudi identitete ne morejo biti le preprosto stvar »kulturnega materiala«, ki je asociiran z vsako specifično identiteto in ki se ponavadi pojavi z namenom, da oblikuje trden kriterij članstva. Identiteta je iz tega zornega kota predvsem stvar procesa mejnosti [boundary] (Jenkins, 2000, str. 98).«

Masseyjeva tako postavlja svoj koncept geometrije moči kot osrednji moment v procesu oblikovanja identitete:

»Identitete so v tej formulaciji začasne... konstelacije, vedno medsebojno hibridne, toda na različnih stopnjah ni nobena brez številnih zgodb, ki jih te [identitete] pripovedujejo... Kar je (ali kar bi bilo) v tem primeru politično, so odnosi moči, skozi katere so te identitete oblikovane, in tisti, skozi katere so v interakciji ena z drugo in s širšim svetom. To dejstvo naše pluralnosti in povezanosti omogoča prihodnosti odprto pot za politiko (Massey, 1999, str. 291).«

Videna v tej luči, ideja geometrije moči ni le vitalno vključena v sodobne reformulacije konceptov prostora v humani geografiji; je tudi pomemben oziroma neizbežen moment v vsaki politiki prostora. In če krog zaključimo: vsaka politika prostora je pomemben oziroma neizbežen moment v oblikovanju in ohranjanju identitet.

* * *

In preden se pod ta nikoli zaključeni krog podpišemo, je potrebno izpostaviti še nekaj. Te različne realnosti ni lahko opazovati in opazovalec mora upoštevati, da bo razumevanje socioprostorskih svetov neizogibno omejeno z opazovalčevim ter »drugimi« perspektivami in ozadji. Clifford (1986) pravi, da moramo sedaj oblikovati občutek sveta brez trdno oprijemljivih točk; svet, v katerem sta opazovalec in opazovano brez primerjav, fluidna in v interaktivnem gibanju, svet, v katerem »človeški načini življenja vse bolj vplivajo, dominirajo, parodirajo, prevajajo in rušijo drug drugega.« Vse to vsebuje tisto, kar opisuje kot zadrego [predicament] etnografske modernosti:

»Gradimo stvari, sedaj, na gibajoči se zemlji. Tu ni več prostora za dober razgled [overview] (vrh gore), s katerega lahko kartiramo človekove načine življenja, ni Arhimedovih točk, iz katerih lahko predstavljamo svet. Gore so v konstantnem gibanju. Prav taki so otoki: ne moremo jih okupirati, so nejasen, zamejen kulturni svet, iz katerega potujemo ven in analiziramo druge kulture (Clifford, 1986, str. 22).«

Gibanje oziroma migracija/migrantstvo, odnosi moči in vprašanja identitete so ključni koncepti v tem svetu »potujočih kultur«, oziroma svet »potujočih kultur« je vedno osnovan na gibanju, moči in identiteti.

LITERATURA

- Appadurai, A. 1991. Global Ethnoscapes: Notes and Queries for a Transnational Anthropology. V: Fox G., R. (ur.): *Recapturing Anthropology: Working in the Present*. Santa Fe: School of American Research Press: 191-210
- Basch, L.; Glick Schiller, L. in Szanton-Blanc, C. 1994: *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*. USA, Switzerland, Australia, Belgium, France, Germany, Great Britain, India, Japan, Malaysia, Netherlands, Russia and Singapore: Gordon and Breach
- Barth, F. 1969. Introduction. V: Barth, F. (ur.): *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organisation of Culture Difference*. Oslo: Universitetsforlaget: 9-38
- Bhabha, H. 1990. Dissemi Nation. V: Bhabha, H. (ur.), *Nation and Narration*. London: Routledge
- Bottomley, G. 1992. *From another place: migration and the politics of culture*. Cambridge: Cambridge University Press
- Bourdieu, P. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press
- Buller, H. and Hoggart, K. 1994. The social integration of British home owners into French rural communities. *Journal of Rural Studies* 10: 197-210
- Chambers, I. 1994. *Migrancy, Culture, Identity*. New York and London: Routledge: 96-116
- Clifford, J. 1986. Introduction: Partial Truths. V: Clifford, J. in Marcus, E., G. (ur.): *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press: 1-26
- Clifford, J. 1992. Traveling Cultures, Discussion. V: Grossberg, L., Nelson, C. in Treicher, P. (ur.): *Cultural Studies*. New York and London: Routledge: 96-116
- Cohen, A. 1974. *Two-Dimensional Man: An Essay on the Anthropology of Power and Symbolism in complex Society*. London: Routledge and Kegan Paul
- Cohen P., A. 1995. *Self Consciousness. An alternative anthropology of identity*. London and New York: Routledge
- Driessen, H. 1998. The »new immigration« and the transformation of the European-African frontier. V: Wilson M., T. in Donnan, H. (ur.): *Border Identities: nation*

- and state at international frontiers. Cambridge: Cambridge University Press. 96-116
- Foucault, M. 1980. Question on Geography. V: Gordon, C. (ur.): *Power/ Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1872-1977*, 63-77. Pantheon: New York
- Friedman, J. 1990. Being in the World: Globalisation and Localisation. V: Featherstone, M. (ur.): *Global Culture: Nationalism, Globalisation and Modernity*. London: Sage: 311-328
- Gardner, K. 1995. *Global Migrants, Local Lives: Travel and Transformation in Rural Bangladesh*. Oxford: Clarendon Press
- Gregory, D. 1994. *Geographical imaginations*. Cambridge in Oxford: Blackwell
- Gregory, D. 2001. Time-space compression [geslo v slovarju]. V: Johnston, R. J., Gregory, D., Pratt, G. in Watts, M. (ur.): *The Dictionary of Human Geography. Fourth Edition*. Oxford, Malden: Blackwell Publishers: 629-631
- Grillo R., D. 1985. *Ideologies and institutions and in urban France: the representations of immigrants*. Cambridge: Cambridge University Press
- Gupta, A. in Ferguson, J. 1992. Beyond 'Culture': Space, Identity, and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology* (7): 6-23
- Hannerz, U. 1992. *Cultural Complexity: Studies in Social Organisation of Meaning*. New York: Columbia University Press
- Harstrup, K. and Olwig Fog, K. 1997. Introduction. V: Harstrup, K. in Olwig Fog, K. (ur.): *Siting Culture. The shifting anthropological object*. London and New York: Routledge: 1-14
- Harvey, O. 1989. *The condition of postmodernity*. Oxford: Basil Blackwell
- Haraway, D. 1991. Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. V: Haraway, D. (ur.): *Simians, Cyborgs and women: The reinvention of nature*. London: Routledge: 183-201
- Jakson, J. A. 1969. *Migration*. Cambridge: Cambridge University Press
- Jenkins, R. 1999 [1992]. *Pierre Bourdieu*. London and New York: Routledge
- Jenkins, R. 2000 [1996]. *Social Identity*. London and New York: Routledge
- Johnston, J. R. 2001. Power [geslo v slovarju]. V: Johnston, R. J., Gregory, D., Pratt, G. in Watts, M. (ur.): *The Dictionary of Human Geography. Fourth Edition*. Oxford, Malden: Blackwell Publishers: 629-631
- Kearney, M. 1991. Borders and Boundaries of State and Self at the End of Empire. *Journal of History and Sociology* (4)
- Kessinger, G. 1997. *Vilyatpur 1848-1968: Social and Economic Change in a North Indian Village*. Berkeley, California. University of California Press
- Massey, D. 1996 [1991]. A Global Sense of Place.. V: Daniels, S. in Lee, R (ur.): *Exploring Human Geography*. London, New York, Sydney, Auckland: Arnold: 237-245
- Massey, D. 1999. Spaces of politics. V: Massey, D., Allen, J. in Sarre, P., (ur.): *Human geography today*. Cambridge. Polity Press: 279-94

- Murray, C. 1981. *Families Divided: The impact of Migrant Labour in Lesotho*. Cambridge: Cambridge University Press
- Nicholson, L. 1990. *Feminism/ Postmodernism*. Routledge: London
- Olwig Fog, K. 1997. »Toward a Reconceptualization of Migration and Transnationalism«. V: Wilson, F. in Folke Frederiksen, B. (ur.): *Livelihood, Identity, Instability*. Copenhagen: Centre for Development Research: 105-129
- Paerregaard, K. 1997. Imagining a place in the Andes. In the borderland of lived, invented, and analyzed culture. V: Harstrup, K. in Olwig Fog, K. (ur.): *Siting Culture. The shifting anthropological object*. London and New York: Routledge: 39-58
- Pred, A. 1981. Power, Everyday Practice and the Discipline of Human Geography. V: Space and Time in Geography. Essays dedicated to Torsten Hargenstand. Lund: The Royal University of Lund: 30-55
- Rapport, N. 1999. The Narrative as Methodology and Ethnomethodology: Individual Belonging in a Post-Cultural World. V: Nyberg Sørensen, N. (ur.): *Narrating Mobility, Boundaries and Belonging*. Copenhagen: Centre for Development Research: 7-26
- Refslund Sørensen, B. 1997. The experience of displacement. Reconstructing places and identities in Sri Lanka. V: Harstrup, K. in Olwig Fog, K. (ur.): *Siting Culture. The shifting anthropological object*. London and New York: Routledge: 142-164
- Rossaldo, R. 1998. Ideology, Place and People without Culture. *Cultural Anthropology* (3): 77-87
- Robertson, R. 1992: *Globalisation: Social Theory and Global Culture*. London: Sage
- Schwarz, J. 1997. »Roots« and »Mosaic« in a Balkan Border Village. Locating cultural production. V: Harstrup, K. in Olwig Fog, K. (ur.): *Siting Culture. The shifting anthropological object*. London and New York: Routledge: 255-267
- Sibley, D. 1995. *Geographies of Exclusion. Society and Difference in the West*. London and New York: Routledge
- Stepputat, F. in Nyberg Sørensen, N. 1999. Negotiating Movement. V: Nyberg Sørensen, N. (ur.): *Narrating Mobility, Boundaries and Belonging*. Copenhagen: Centre for Development Research: 85-111
- Tambiah, S. 1989. Ethnic Conflict in the World Today. *American Ethnologist* 16 (2): 335-49
- Wilson M., T. in Donnan, H. 1998. Nation, state and identity at international borders. V: Wilson M., T. in Donnan H. (ur.): *Border Identities: nation and state at international frontiers*. Cambridge: Cambridge University Press: 1-30
- Watson, J. 1975. *Emigration and the Chinese Lineage: The Mans in Hong Kong and London*. California: University of California Press
- Wolf R., E. 2001. *Pathways of Power: Building an anthropology of the modern world*. Berkeley, Los Angeles, London: University of California Press

SUMMARY

*A CONTRIBUTION FOR A DIFFERENT GEOGRAPHY:
MIGRATION, POWER AND IDENTITY IN RELATION OF
TWO WORLDS ONE ANOTHER*

Jernej Mlekuž

Henry Lefebvre, Michael Foucault and Michel de Certeau have clearly shown that space and moving are socially constituted, and that moving of bodies through space includes relations of powers. The understanding of migrations thus cannot be complete without regarding the relations of powers, as well of those between spaces as of those between people.

The studies the author deals with and compares in his article (Ethnography of Kathy Gardner, 1995, which studies influences and responses to migration in a village in the countryside in Bangladesh, and an essay by Finn Speputtat and Ninna Nyberg Sørensen, 1999, based upon narration about personal experience of three migrants from Latin America) show that power is a very extensive concept and that it manifests in various migration phenomena and contexts; in different forms and on different levels of social relations. Above all with the help of the anthropologist Wolf (2001) [1990] the author analyses in the first part different forms of power presented in the mentioned studies.

In Gardner's study presented »differential of power between places« (between rich and poor places or between places of immigration and places of emigration) can be in Wolf's words described as structural power, which leans on the pressure of the society – power that does not function with the environment and domains only but as well organises, forms the environment itself, and forms the distribution and direction of streams of energy. On the other hand we can observe and understand the relations of power between people in Gardner's study, expressed in social-cultural and economic differentiation, as tactic or organisational power; a power set in inclinations of directing and controlling of actions of others, which stresses the instruments of power and is useful for understanding how »operation units« direct actions of others with limited placement.

As well in Speputtat's and Nyberg Sørensen's study exposed »range« of power of institutions as family or state are, exhibits and operates on different levels of social relations. On the case of exclusion of one of migrants presented in their study we can thus observe power as formed in interacting relations with a stress on sequences of interactions and transactions among people but which does not tell anything about the nature of the field where the interactions take place. From another angle of sight the power in the mentioned case exhibits as tactic or organisational power where »natives« express their (from the side of the state formed) potentials and limit the activities of »strangers«; therefore this view enlightens the nature of the field where

interactions between people occur. Just as well this case suggests about the so-called structural power, which reflects the structural »weight« of political economy.

In the second part of the paper the author analyses, with the help of understanding the social identity of the sociologist Jenkins (2000) [1996] and some other modern sociologists and anthropologists, the relations between different forms of power and the formation of identity, typical for migration phenomena in different social contexts. Migration is in other words an event that stands outside the everyday stream of social life, and forces migrants to argue the existing categories of identity and social relations in the context of this event. In other words, when people are physically moving, also their personal and social boundaries are moving; in this context migration includes a constant process of repeated inventing and redefining.

In Gardner's study the research of social identity is in a great measure linked with the questions of status and the system of social classification (categorisation), and directs attention to how identity (or/ and differentiation) is socially formed. By Jenkins (2000) we must understand social identity as interaction between the (internal) self-defining, and defining from the side of the others (external). Stressing that dialectics between group identification and social categorisation is rooted in interacting relations does not mean that both are equally significant in specific situations. Problematisation of the group-categorical differentiation brings us to the question or to the centrality of power, and to politics in the process of preservation and alteration of identity. Some people or groups are in dominant positions regarding formation of their identities and resisting influences or constraint identification from the side of others; some are in worse positions. Typical for political contexts is the fact that collective identities defend themselves, enforce, are being attacked and they resist. Social identities, as the author shows on numerous cases mainly from Gardner's study, exist, are being attacked, defended and allocated with the relations of power.

Through different migration situations and contexts exposed in the study of Speuttat and Nyberg Sørensen the author demonstrates how significant in forming social identity is crossing state and other borders (in the meaning of social factors) and consequently crossing boundaries (mental). From this angle of sight identification is not simply merely a matter of »cultural material«, which is associated with every specific identity and usually occurs with an intention to form a firm criteria of membership. Identity is above all, as says Jenkins, a matter of a bordering process of boundary. All in the Speuttat and Nyberg Sørensen study presented migrants are moving in the so-called »border areas« or »ambiguous zones«, formed with befogged national borders under circumstances of transnationalism. Identities in those bordering zones are adopted or rejected, kept or refused, and it is not difficult to perceive that those are opposite zones exhibiting relations of power and resistance.

In the conclusion the author confronts through alternative understanding of the concept of place (instead of considering places as areas with borders around them we can conceive and articulate places as movements and nets of social relations and comprehensions; where the major part of those relations, experiences and understand-

dings is formed on a much broader scale that until now understood under the word place) with the concept of »power geometry«, presented in the works of the geographer Massey (1993, 1996). Power geometry refers to differentiation of positions of individual groups and individuals in relation to those streams, movement and mutual connectedness. All this relates not only to who is moving and who is not, although it is a significant element, but above all to power in relation to streams and movement.

In the end the author mentions difficulties in understanding various realities and the interlaced and mutually dependent social-space worlds, which the anthropologist Clifford describes as a predicament of ethnographic modernity.